

СТРУЧНИ РАД / *EXPERT PAPER*

Примљен: децембар 2013.

Received: December 2013.

Александра Вуковић

Дом здравља Требиње, Требиње

ПАРТИЦИПАЦИЈА ЖЕНА У ПРЕДСТАВНИЧКИМ ОРГАНИМА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Бирачко право, као уставом и законом загарантовано субјективно политичко право грађана да на изборима бирају своје представнике, односно да као кандидати буду бирани у представничка тијела и на друге јавне положаје, представља један од најважнијих облика институционалне партиципације грађана у политичком животу заједнице.

*Поред чињенице да је уставима и законима у Босни и Херцеговини гарантована равноправност полова у свим областима живота и рада, прокламована равноправност и начело недискриминације често се не потврђују у пракси, при чему постоји очигледна дисхармонија између нормативног и стварног статуса, положаја и улоге жене у политичкој и јавној сфери. Уставом, законом и низом аката међународног значаја, женама је, као *de facto* мање заступљеном полу, формалноправно загарантована равноправност и могућност да бирају и буду биране, без дискриминације по било ком основу. Иако је женама омогућено да равноправно учествују у свим друштвеним сферама и представничким органима на свим нивоима власти, као и другим органима по основу избора, именовања или делегирања у државне органе, односно тијела и институције, објективна слика остварења поменутих права је сасвим друкчија.*

Непостојање стварне родне равноправности у јавном и политичком животу и видан несклад између нормативног и стварног остварења бирачког права захтијева промјену свијести и промјену ставова великог

броја појединаца о друштвеним улогама мушкарца и жене, с циљем да се прокламована, нормативна равноправност полова коначно преобрази у њихову стварну равноправност.

Кључне ријечи: Људска права, Бирачко право, Једнакост и равноправност полова, Позитивно законодавство, Апстиненција.

1. УВОД

У модерним демократским земљама бирачко право представља једно од основних политичких права грађана и предуслов за формирање представничког тијела и учешће грађана у вршењу државних послова.¹ Прокламација и остварење равноправних могућности за учешће оба пола у друштвено-политичком и уопште јавном животу, један је од предуслова за уживање низа других основних људских права. Нормативно уређење сфере политичког живота од посебног је значаја за мање заступљени пол који партиципира на изборним кандидатским листама, што је у одређеној мјери формалноправно и нормирано у одређеним законима. Као и у већини других демократских држава, и у Босни и Херцеговини су темељна начела за остварење бирачког права уопштено уређена уставним одредбама, а детаљније су разрађена у изборним законима на државном и ентитетском нивоу и на нивоу Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.

2. ОСВРТ НА ХРОНОЛОГИЈУ БИРАЧКОГ ПРАВА

Еволуција бирачког права које је вијековима било ограничено различитим цензусима, није у свим земљама имала исту путању. Значајније ширење бирачког права, као једног од основних људских права, уочава се тек у раздобљу између два свјетска рата, а посебно након Другог свјетског рата, када, независно од пола, већина европских држава уводи опште право гласа. У складу са наведним, може се констатовати да активно и пасивно бирачко право жена представља обиљежје модерног демократског друштва XX вијека.²

¹ Д. Обренић, *Право гласа жена*, <http://www.pescanik.net/wp-content>, 15. децембар 2013.

² Жене нису имале право гласа у Европи све до краја XVIII вијека. Када је право гласа, као једно од основних грађанских права, коначно проширено на све мушкарце, женама је наведено право признато знатно касније. Питање права гласа жена нарочито је постало актуелно у XIX вијеку када се јављају и први сифражентски покрети које су чиниле жене поборници за право гласа жена. Историјски посматрано, Велика Британија и САД представљају карактеристичне примјере земаља у којима се у XIX и XX вијеку одвијала борба за стицање права гласа жена. Поменута борба

Историјски посматрано, друштвена неравноправност жене у односу на мушкарца углавном је била правило, док је жена друштвена равноправност у наведеном контексту представљала изузетак. Иако се данас право гласа жена сматра карактеристиком модерног демократског друштва, оправдано се може поставити питање колико заиста жене користе право да бирају и да буду биране и поред неспорне историјске чињенице која се односи на велику борбу жена за стицање субјективитета активног и пасивног бирачког права, за чије остварење су се тако дуго залагале.³

За разлику од ширења бирачког права мушке популације, које је у већини европских земаља остварено у раздобљу између 1870. и 1940. године, остварење активног и пасивног бирачког права жена био је изузетно дуготрајан и тежак процес, који је у појединим државама окончан тек након вишедеценијске борбе за стицање права гласа жена. У прилог наведеној тези, може се истаћи чињеница да су у Великој Британији, и поред активности Чартистичког покрета за признавање општег бирачког права,⁴ наведено право жене оствариле тек 1928. године, док је у Француској, након признања општег права гласа за мушкарце 1848. године, требало да прође скоро читав вијек да би бирачко право 1944. године било проширено и на жене. Прве државе које су законски прокламовале опште бирачко право жена биле су Финска, 1906. године, и Норвешка, 1913. године. Од осталих земаља које су женама током раних година XX вијека законски признале право гласа, односно опште бирачко право, важно је истаћи

проширила се на женске покрете и асоцијације и у другим државама, попримајући на тај начин интернационалне оквире.

³ У античкој Грчкој и старом Риму жене нису имале право гласа. Такав статус жене су имале и у већини европских земаља са демократским уређењем и то скоро све до краја XVIII вијека. Борба за опште право гласа, која се одвијала у наведеном периоду, није подразумијевала и борбу за остварење општег бирачког права жена. Питање права гласа жена коначно је постало актуелно у XIX вијеку, када се јављају и први сифрагентски покрети, који су се залагали за признање бирачког права жена. Борба сифрагентских покрета била је дуготрајна и „слојевита“, а одвијала се углавном етапно и неуједначеним интензитетом, што је било условљено општедруштвеним чињеницама и социјално-културолошким аспектима појединих земаља. Историјски посматрано, Велика Британија и САД представљају карактеристичне примјере земаља у којима су се жене у XIX и XX вијеку, као активисткиње различитих покрета, бориле за женско право гласа. Наведени покрети и борба жена за равноправност и право гласа дјеловали су подстицајно и на жене у другим државама, добијајући на тај начин обриси интернационалног покрета.

⁴ Чартизам представља покрет енглеског радништва који је развијен тридесетих година XIX вијека. Поред развоја Енглеске као демократске државе, један од циљева поменутог покрета био је настојање да се од стране Парламента усвоји опште и једнако право гласа.

Канаду, Исланд, Немачку и Аустрију. Значајније ширење бирачког права посебно се истиче након Другог свјетског рата, када је већи број земаља одредбама својих устава женама загарантовао апсолутно право гласа, чиме их је у области изборног права у потпуности изједначио са мушкарцима.

Мањи број земаља дефинисао је право гласа за жене под посебним условима, а било је и држава које бирачко право женама нису признале све до краја Другог свјетског рата, као што је то случај са Француском, Грчком, Италијом, бившом Југославијом, Швајцарском, Португалијом, Лихтенштајном и Сан Марином.⁵ Такође, може се истаћи и то да су у појединим демократским европским земљама бирачко право жене оствариле изузетно касно, као што је то случај у Швајцарској, гдје је опште бирачко право за жене формалноправно уведено тек 1971. године, и у Лихтенштајну, гдје је бирачко право женама признато тек 1984. године.⁶ Уставом Федеративне Народне Републике Југославије из 1946. године успостављена је равноправност полова, истичући да су „жене равноправне са мушкарцима у свим подручјима државног, привредног и друштвено-политичког живота”.⁷ Поменути уставом одређено је да „све представничке органе државне власти бирају грађани на основу општег, једнаког и непосредног изборног права тајним гласањем”.⁸ У складу са наведеним уставним одредбама, Југославија је 1946. године женама признала опште бирачко право, слиједећи на тај начин тренд низа европских земаља које су женама тек у послеријатном периоду признале право гласа.

3. БИРАЧКО ПРАВО У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ У ОКВИРУ МЕЂУНАРОДНИХ ДОКУМЕНАТА

Босна и Херцеговина као потписница низа међународних докумената којима се штите основна људска права и слободе и као проевропски оријентисана земља, формалноправно настоји да допринесе сузбијању дискриминације жена, спроводећи политику равно-

⁵ С. Марков, *Право гласа жена*, Цесид, Београд 2001, 15–16.

⁶ Политички егалитет жена у односу према мушкарцима не зависи пресудно од економске или културне развијености земље, а доказ за то је чињеница да су поједине исламске државе, попут Турске, Сирије и Египта, признале женама бирачко право истовремено када је то учинила већина европских земаља.

⁷ Устав Федеративне Народне Републике Југославије из 1946. године, http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr...ustav_fnrj, чл. 24, ст. 1.

⁸ Устав Федеративне Народне Републике Југославије из 1946. године, чл. 7, ст. 1.

правности полова. Примјењујући принципе и стандарде међународног и националног права у области равноправности полова и заштите од дискриминације, може се обезбиједити имплементација принципа равноправности мушкараца и жена, која је прокламована националним уставним и законским текстовима.

Поред чињенице да жене показују спремност да равноправно са мушкарцима желе да буду носиоци друштвених промјена, објективна стварност показује да су жене у Босни и Херцеговини у политичком смислу маргинализоване, јер се највећим дијелом на изборним листама налазе само формално, а фактички, у већини случајева су лишене утицаја у креирању и провођењу политичке воље у држави.

Начело равноправности полова, односно начело родне равноправности, успостављено је као основни принцип који мора бити испоштован од стране свих држава чланица међународних организација и потписница обавезујућих међународних докумената. Босна и Херцеговина је потписала и ратификовала велики број међународних докумената у области равноправности полова и темељних људских права међу којима је од посебне важности Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена – *CEDAW*⁹ из 1979. године са Опционим протоколом из 1999. године, која је позната и под називом „Међународна повеља права жена“.

Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена – *CEDAW* најважнији је универзални и правно обавезујући међународни документ из области заштите женских људских права и равноправности полова. Конвенција чини саставни дио Устава Босне и Херцеговине и заједно са петнаест међународних споразума има директну примјену, а самим тим и предност над другим законским актима у Босни и Херцеговини. Могућност примјене мјера афирмативне акције одређена је чланом 4, ставом 1 предметне Конвенције, који одређује да „дискриминација није усвајање посебних привремених мјера од стране држава чланица, чији је циљ да се убрза остварење равноправности мушкараца и жена *de facto*“. Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена, у члану 7 и у члану 11 изричито обавезује државу на сузбијање дискриминације над женама у политичком и јавном животу и при запошљавању.¹⁰

⁹ Конвенција о укидању свих облика дискриминације жена – *CEDAW*, чини саставни дио Анекса I Устава Босне и Херцеговине (Додатни споразум о људским правима Општег оквирног споразума за мир у БиХ) и има директну примјену над домаћим законодавством у правном систему Босне и Херцеговине.

¹⁰ Значајно је поменути, и друге документе који су са аспекта међународног права релевантни за равноправност полова и заштиту права жена, и то: Међународни пакт о

На овом мјесту, значајно је поменути и Резолуцију Савјета безбједности УН 1325 (2000) која прописује упутства и смјернице државама чланицама да на основама равноправности полова, изграде и/или прилагоде механизме за рјешавање конфликта, и да предузму одговарајуће мјере које би довеле до унапређења положаја жене у друштву, при чему је један од кључних сегмената Резолуције повећање учешћа броја жена у безбједносним структурама, као и на свим нивоима одлучивања. С тим у вези, Агенција за равноправност полова Босне и Херцеговине израдила је Акциони план за имплементацију УН Резолуције 1325 (2000) „Жене, мир и сигурност“ у Босни и Херцеговини, који је од стране Савјета министара БиХ усвојен у јулу 2010. године.¹¹

Поред чињенице да је уставима¹² и законима у Босни и Херцеговини гарантована равноправност у свим областима живота и рада, прокламована равноправност и начело недискриминације често се не потврђују у пракси. С тим у вези, постоји видан раскорак између нормативног и стварног стања у погледу положаја и улоге жене у политичком и јавном животу и наглашена предрасуда и „став да женама није мјесто у јавној, већ у приватној сфери“.¹³ Значајно је истаћи, да је у претходним закључним коментарима и препорукама CEDAW Комитета за Босну и Херцеговину била изражена забринутост због неусвајања амандмана на Изборни закон Босне и Херцеговине, које је иницирала Агенција за равноправност полова БиХ

грађанским и политичким правима, Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима, потом конвенције Међународне организације рада које гарантују равноправан положај жена и мушкараца у домену радних односа, једнако награђивање мушке и женске радне снаге за рад једнаке вриједности, заштиту материнства, забрану дискриминације по основу пола у погледу запошљавања и занимања, једнаких могућности и третмана радника са породичним обавезама. С тим у вези, посебно се истичу: Конвенција МОП бр. 111, Конвенција МОП бр. 100, Конвенција МОП бр. 156, као и низ других конвенција које су ратификоване и на снази су у Босни и Херцеговини.

¹¹ Акциони план за имплементацију УНСЦП 1325 у Босни и Херцеговини, за период 2010–2013. године усвојен је 27. јула 2010. године, Одлуком Савјета министара Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 92/10, и представља први акциони план за имплементацију УНСЦП 1325 у региону југоисточне Европе.

¹² Устав Босне и Херцеговине, [http://: www.ccbh.ba/public](http://www.ccbh.ba/public); Устав Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 3/92, 6/92, 8/92, 15/92, 19/92, 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05 и 117/05, Устав Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 1/94 и 13/97.

¹³ М. Дмичић, „Може ли држава Босна и Херцеговина функционисати ако је из власти искључена половина њених становника“, *Јавна трибина НВО/НГО „Удружене жене“*, Бања Лука 2011.

2006. године. До усклађивања поменутог закона са Законом о равноправности полова, који протежира равноправну заступљеност полова у процесима доношења одлука, дошло је тек 2013. године, доношењем Закона о измјенама и допунама Изборног закона Босне и Херцеговине од стране Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине. Закључним коментарима и препорукама CEDAW Комитета за Босну и Херцеговину Комитет је од Босне и Херцеговине захтијевао не само усклађивање Изборног закона Босне и Херцеговине са Законом о равноправности полова, већ и провођење мјера којима ће се обезбиједити већа заступљеност жена у изборним и именованим тијелима и функцијама у државним компанијама, нарочито истичући значај специјалних подстицајних мјера које треба да „сензибилишу приватна предузећа, синдикате и политичке странке с циљем унапређивања жена на функције у процесима доношења одлука“.¹⁴

Међутим, и поред тога што је прокламација равноправности жене и мушкарца у контексту забране дискриминације постала „историјско“ начело, неспорна је чињеница да жене данас у Босни и Херцеговини представљају изражену мањину у политичком и јавном животу. У свјетлости поменуте констатације важно је истаћи да знатан дио прикривених баријера у политичкој апстиненцији већине припадница женске популације представља највећим дијелом одраз друштвених стереотипа, патријархалне културе и прихваћених ставова и предрасуда о прихваћености жена у политичкој и уопште јавној сфери друштвеног живота.

Ради бољег схватања стварног положаја жене у остваривању активног и пасивног бирачког права неопходно је направити осврт на нормативни оквир изборног права у Босни и Херцеговини, његову практичну примјену и компатибилност са другим законима.

4. ПРАВНИ АСПЕКТИ БИРАЧКОГ ПРАВА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

У Босни и Херцеговини формалноправно су успостављени темељи међународних и демократских стандарда и критеријума за пуну једнакост и равноправност полова, чиме је декларативно омогућено провођење политике једнаких могућности у погледу јавног и политичког дјеловања припадника оба пола.

¹⁴ Гендер центар – Центар за једнакост и равноправност полова, *Анализа учешћа жена у политичком и јавном животу у Републици Српској са аспекта примјене обавезујућих домаћих и међународних стандарда за равноправност полова*, Бања Лука 2010, 26.

Имајући у виду да је „изборни систем један од најзначајнијих дијелова политичког и уставног система земље“,¹⁵ важно је напоменути да се комплексност у функционисању изборног система у Босни и Херцеговини огледа дијелом у постојању специфичног правног оквира, кроз који се остварује изборно право грађана. Ту се преваходно мисли на правни оквир који је одређен Уставом Босне и Херцеговине,¹⁶ правни оквир који се односи на изборе ентитетских и локалних органа власти¹⁷ и правни оквир који се односи на Брчко Дистрикт Босне и Херцеговине.¹⁸

Уставом Босне и Херцеговине одређено је да је Босна и Херцеговина демократска држава која функционише у складу са законом и на основу слободних и демократских избора.¹⁹ Поред Устава Босне и Херцеговине, бирачко право грађана одређено је и ентитетским уставима. С тим у вези, чланом 29 Устава Републике Српске изричито је одређено бирачко право грађана да са навршених 18 година живота имају право да бирају и да буду бирани, да је бирачко право опште и једнако, да су избори непосредни, а гласање тајно, као и да се бирачко право стиче након претходног пребивалишта у одређеном мјесту у трајању које се утврђује законом.²⁰

Уставом Федерације Босне и Херцеговине у дијелу којим се уређују људска права и основне слободе, између осталог, одређено је да сви грађани уживају политичка права да учествују у јавним пословима, да имају једнак приступ јавним службама и да бирају и да буду бирани.²¹

За разлику од ентитетских устава, Статутом Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, као највишим правним актом, бирачко право није нормирано у поглављу који се односи на грађанска права, односно пребивалиште, држављанство и грађанска права, што је ка-

¹⁵ М. Дмичић, „Нека питања (не)функционисања изборног система Босне и Херцеговине“, *Правна ријеч* 2013, 49.

¹⁶ Правни оквир за остварење изборног права у Босни и Херцеговини, који је одређен Уставом, као највишим правним актом Босне и Херцеговине, односи се на избор представника у Представничко вијеће Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине и Председништво, као институције Босне и Херцеговине.

¹⁷ Избор ентитетских и локалних органа власти регулисан је ентитетским законима, и то: Изборним законом Републике Српске и Законом о престанку мандата, опозиву и замјени начелника општине у Федерацији Босне и Херцеговине.

¹⁸ У Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине остваривање изборног права грађана врши се у складу са Изборним законом Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.

¹⁹ Устав Босне и Херцеговине, чл. I.

²⁰ Устав Републике Српске.

²¹ Устав Федерације Босне и Херцеговине, чл. 2, ст. 2.

рактеристично за ентитетске уставе. Занимљиво је то да је поглављем које се односи на организацију и функције у Брчко Дистрикту одређено да се заступници Скупштине бирају на општим, слободним, отвореним и непосредним изборима, тајним гласањем, у складу са законима Босне и Херцеговине и Дистрикта,²² из чега произлази да је Статутом Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине на индиректан начин одређено постојање искључиво пасивног бирачког права, али не и општег бирачког права, које подразумејева комплементарност активног и пасивног бирачког права.

У савременим демократским земљама темељна начела за остваривање бирачког права грађана најчешће су прописана уставом, а потом детаљно разрађена законским одредбама. На такав начин одређено је бирачко право и у Босни и Херцеговини, при чему се са аспекта законских прописа имају у виду Изборни закон Босне и Херцеговине,²³ Изборни закон Републике Српске,²⁴ Закон о престанку мандата, опозиву и замјени начелника општине у Федерацији Босне и Херцеговине и Изборни закон Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.²⁵

Са становишта равноправне заступљености полова на кандидатским листима, равноправност полова једино је прокламована Изборним законом Босне и Херцеговине. Наведену констатацију не треба тумачити као недостатак ентитетских изборних закона или Изборног закона Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине, из разлога што наведени закони не могу бити у супротности са Изборним законом Босне и Херцеговине, чије одредбе се примјењују на сва питања која нису изричито одређена ентитетским изборним законима или Изборним законом Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине.²⁶

У процесу европских интеграција, који подразумејева процес демократизације и остварења људских права и слобода у пуном капацитету, у Босни и Херцеговини постоји потреба да се отклоне архаична схватања о мјесту и улози жене у сфери политичког живота

²² Статут Брчко Дистрикта БиХ – пречишћени текст, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 2/10, чл. 23, ст. 2.

²³ Изборни закон Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10 и 18/13.

²⁴ Изборни закон Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 34/02, 35/03, 24/04, 19/05, 24/12 и 109/12.

²⁵ Изборни закон Брчко Дистрикта БиХ, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 17/08 и 43/08.

²⁶ Вид. Изборни закон Брчко Дистрикта БиХ, чл. 1.1.

и да, с тим у вези, жене као видно мање заступљен пол добију равноправну улогу у јавном и друштвено-политичком животу земље. У том смислу, у односу на постојећи нормативноправни оквир у погледу остварења равноправности полова извршене су измјене и допуне важећег Изборног закона Босне и Херцеговине, којим је поменути закон коначно усклађен са Законом о равноправности полова Босне и Херцеговине и међународним и регионалним стандардима у области општег бирачког права. Ефекти практичне примјене измијењених одредаба Изборног закона Босне и Херцеговине у дијелу који се односи на равноправну заступљеност полова, а које за разлику од ранијег рјешења приликом формирања кандидатских листа сада предвиђају равноправну заступљеност полова са најмање 40 % од укупног броја кандидата на листи, биће видљиви на општим изборима у Босни Херцеговини 2014. године. Обезбјеђењем провођења правних прописа којима се уређује питање учешћа жена, као мање заступљеног пола у политичком животу и, с тим у вези, омогућавањем њиховог партиципирања у управљању и одлучивању, биће омогућено реално сагледавање опшtedруштвеног става о прихваћености жене као *homo politicus* у друштвено-политичком животу земље, независно од културолошких и других аспеката, који се често узимају у обзир као фактори са негативним предзнаком, који не иду у прилог партиципацији жена у области политике.

Поред Закона о равноправности полова,²⁷ којим се забрањује дискриминација по основу пола и полне оријентације и гарантује пуна равноправност полова у свим сферама друштва,²⁸ у законодавству Босне и Херцеговине једнаке могућности прописује Закон о забрани дискриминације,²⁹ којим се успоставља оквир за остваривање истих права и могућности свим лицима у Босни и Херцеговини и уређује систем заштите од дискриминације.³⁰

Закон о равноправности полова у члану 15, став 1 императивно одређује да ће државна тијела и тијела локалне самоуправе, управљачка тијела компанија, политичке странке и остале непрофитне организације обезбиједити и промовисати равноправну заступљеност по основу пола у управљању и процесу одлучивања, а чланом 15, став 3 одређује да ће с циљем равноправне заступљености полова, постотак учешћа полова у органима власти на свим нивоима, укључујући

²⁷ Закон о о равноправности полова – пречишћени текст, *Службени гласник БиХ*, бр. 32/10.

²⁸ Закон о равноправности полова, чл. 2.

²⁹ Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник БиХ*, бр. 59/09.

³⁰ Закон о забрани дискриминације, чл. 2.

судску, законодавну и извршну власт, као и све остале јавне службе, комисије и одборе, укључујући и учешће у органима која представљају државу на међународном нивоу, у правилу одражавати равноправну заступљеност полова. Раније важећим одредбама Изборног закона Босне и Херцеговине било је одређено да свака кандидатска листа укључује кандидате мушког и женског пола, при чему су кандидати пола који је мање заступљен у складу са законом морали бити распоређени на начин да је укупан број кандидата мање заступљеног пола најмање једнак укупном броју кандидата на листи подијељеним са три и заокруженим на први нижи цијели број.³¹ Из наведеног произлази да је ранијим одредбама Изборног закона Босне и Херцеговине била прописана минимална заступљеност од 33,3 % кандидата мање заступљеног пола на страначким кандидатским листама, за разлику од сада важеће одредбе којом је прописано да „равноправна заступљеност полова постоји у случају када је један од полова заступљен с најмање 40 % од укупног броја кандидата на листи“.³²

На тај начин, постигнута је формална усклађеност Изборног закона Босне и Херцеговине³³ са чланом 20, став 2 Закона о равноправности полова,³⁴ при чему одређену пажњу треба посветити провођењу изборних резултата, који би требало да одражавају равноправну заступљеност полова у органима власти на свим нивоима.³⁵ Законом о равноправности полова БиХ прописана је обавеза државних органа на свим нивоима организације власти и органа локалне самоуправе, укључујући законодавну, извршну и судску власт, политичке странке, правна лица с јавним овлашћењима, правна лица која су у власништву или под контролом државе, ентитета, кантона, града или општине или над чијим радом јавни орган врши контролу, да обезбиједи и промовишу равноправну заступљеност полова у управљању, процесу одлучивања и представљању. Наведено, такође, представља обавезу за све овлашћене предлагаче приликом избора представника и делегација у међународним организацијама и тијелима. С тим у вези, равноправна заступљеност полова постоји у

³¹ Изборни закон Босне и Херцеговине, чл. 4.19.

³² Изборни закон Босне и Херцеговине, чл. 4.19, ст. 4.

³³ *Ibid.*

³⁴ Чланом 20, став 2 Закона о равноправности полова Босне и Херцеговине одређено је да: „Равноправна заступљеност полова постоји у случају када је један од полова заступљен најмање у постотку од 40 % у тијелима из става 1 овог члана.“

³⁵ Чланом 4.19, став 4 Изборног закона Босне и Херцеговине одређено је да: „Свака кандидатска листа укључује кандидате мушког и женског пола који су равноправно заступљени. Равноправна заступљеност полова постоји у случају када је један од полова заступљен с најмање 40 % од укупног броја кандидата на листи.“

случају када је један од полова заступљен најмање у постотку од 40 % у свим поменутих тијелима, при чему ће се свака ситуација када не постоји наведена равноправна заступљеност сматрати дискриминацијом по основу пола.

На основу важећих одредаба Изборног закона Босне и Херцеговине, као прописа којим је уређено учешће „мање заступљеног пола“ у политичком и јавном животу на различитим нивоима власти са обавезујућим нормативним стандардима који се односе на равноправност полова, политичке странке имају обавезу да на кандидатским листама обезбиједи равноправну заступљеност полова, најмање у висини од 40 %. Иако досадашња пракса показује да се женама, као припадницама мање заступљеног пола, значај најчешће придаје пред изборе, у смислу обавезе обезбјеђења квоте коју политичке странке морају испунити, а да након завршетка избора постотак изабраних жена кандидаткиња буде знатно нижи од постotka који се кандидовао на изборној листи, резултати предстојећих избора даће одговор на питање у којој мјери ће законска обавеза повећања партиципације на листи мање заступљеног пола са доскорашњих 33 % на сада прописаних 40 % ићи у прилог женама, као фактички мање заступљеном полу на кандидатским листама, а нарочито њиховој партиципацији у структури власти.

5. ЖЕНА ДАНАС И ЊЕНО БИРАЧКО ПРАВО – *DE LEGE LATA*

Остављајући за тренутак по страни позитивне нормативноправне аспекте изборног права у Босни и Херцеговини, неспорна је чињеница да важећи правни механизми не оспоравају женама право на већу политичку партиципацију у сфери политичког и јавног живота земље. Суштина проблема свакако није само у формалном прописивању минимума од 40 % у погледу партиципације мање заступљеног пола на кандидатским листама и нормативно усклађивање са међународним стандардима у предметној области. Из наведеног, произлази закључак да узроке минорне заступљености жена на мјестима одлучивања у Босни и Херцеговини треба тражити у ванправним оквирима и латентним облицима ускраћивања права женама да равноправно с мушкарцима учествују у доношењу одлука.

Уважавајући констатацију да је „бирачко тијело, у смислу теорије народне суверености, носилац суверене власти“³⁶ и податак да бирачко тијело у Босни и Херцеговини чине 50,16 % жене и 49,84 %

³⁶ Р. Марковић, *Уставно право и политичке институције*, Правни факултет Универзитета у Београду – Службени гласник, Београд 2009, 220.

мушкарци,³⁷ занимљиво је истаћи чињеницу да су у стварности припадници мушког пола у одређеној предности у односу на жене када је у питању однос полне структуре представника суверене државне власти на свим нивоима. Према актуелним статистичким подацима везаним за полну структуру представника у представничким органима законодавне власти у Босни и Херцеговини, њеним ентитетима и Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине, видљиво је да су жене мање заступљени пол. С тим у вези, у Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине полну структуру чине 80,7 % мушкарци, а свега 19,3 % жене.³⁸ Однос полне структуре у Представничком дому Федерације БиХ у актуелном мандатном сазиву износи 78 % у корист припадника мушког пола и 22 % у корист припадница женског пола.³⁹ Однос полне структуре у Народној скупштини Републике Српске такође је у корист припадника мушког пола, и то 79,52 %, док су припаднице женског пола присутне у постотку од 20,48 %.⁴⁰ Наведени статистички подаци одражавају резултат вишегодишњег негативног тренда изборних показатеља партиципације жена у полној структури изабраних кандидата на општим и локалним изборима.⁴¹

³⁷ Изборни показатељи 2002–2012. година, Босна и Херцеговина – Централна изборна комисија, Сарајево, 2012, http://www.izbori.ba/.../Izborni_pokazatelji2002-2012, 15. децембар 2013.

³⁸ Полна структура у Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине, <http://https://www.parlament.ba>, 15. децембар 2013.

³⁹ Полна структура у Представничком дому Федерације Босне и Херцеговине, <http://www.cci.ba/.../Parlament+FBiH>, 15. децембар 2013.

⁴⁰ Полна структура у Народној скупштини Републике Српске, <http://www.narodna-skupstinars.net/>, 15. децембар 2013.

⁴¹ Изборни показатељи (општинских и локалних избора) у Босни и Херцеговини у периоду од 2002. до 2012. године указују на видно мању заступљеност жена у представничким органима власти. С тим у вези, полна структура изабраних кандидата на општинским изборима из 2002. године износи 79,85 % у корист припадника мушког пола и 20,15 % у корист припадница женског пола. Одређене промјене у полној структури изабраних представника у представничким органима власти услиједиле су на локалним изборима спроведеним 2004. године, тако да су наведену структуру чинили 82,6 % мушкарци, и 17,4 % жене. Истовјетан тренд у полној структури изабраних представника присутан је и у изборним резултатима општинских избора из 2006. године, гдје структуру изабраних чине 82,79 % мушкарци и 17,21 % жене. Према подацима проведених локалних избора из 2008. године, забиљежен је тренд пада партиципације жена у полној структури изабраних представника у представничким органима власти, и то свега 14,9 % у односу на припаднике мушког пола који су партиципирани у постотку од 85,1 %. Сличан тренд настављен је и на локалним изборима проведеним 2012. године. Према резултатима наведених избора, полну структуру изабраних представника чине 82,76 % мушкарци и 17,24 % жене.

У земљама региона (Србија, Хрватска и Црна Гора) начело родне равноправности такође је успостављено као основни принцип изборног система. Међутим, и поред формалне законске равноправности полова у земљама у окружењу, жене представљају изражену мањину и у политичком и у јавном животу.

Бирачко право грађани у Републици Србији остварују без дискриминације по основу пола, у складу са Уставом и законом.⁴² С циљем остварења родног баланса, Законом о избору народних посланика Републике Србије, као мјера афирмативне акције, одређено је да на изборној листи између свака три кандидата по редослиједу мора бити најмање по један кандидат – припадник мање заступљеног пола на листи, што значи да на изборним листама мора да буде најмање 33% кандидата мање заступљеног пола.⁴³ Међутим, и поред наведених одредаба позитивних прописа којима се прокламује родна равноправност и уводе афирмативне мјере с циљем њеног постизања, жене у Србији ипак представљају мањину у политичком животу.⁴⁴

У Републици Хрватској равноправност полова одређена је Уставом као темељна друштвена вриједност. Законом о равноправности полова Републике Хрватске⁴⁵ одређено је да ће се провођењем посебних мјера промовисати равноправно учешће жена и мушкараца у тијелима законодавне, извршне и судске власти, укључујући јавне службе, као и да ће се постепено повећавати укључивање подзаступљеног пола на начин да његова заступљеност достигне ниво његовог удјела у укупном становништву Републике Хрватске. У смислу хрватског Закона о равноправности полова, осјетна неуравнотеженост једног пола постоји ако је заступљеност једног пола у тијелима политичког и јавног одлучивања нижа од 40 %. Поред наведеног, Законом о равноправности полова одређена је дужност политичке странке и других овлашћених предлагача да поштују начело равноправности полова, као и да воде рачуна о уравнотеженој заступљености жена и мушкараца на изборним листама приликом утврђивања и предлагања листе кандидата, односно кандидаткиња за избор заступника у Хрватски сабор, за избор чланова представничких

⁴² Закон о равноправности полова, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 104/09.

⁴³ Закон о избору народних посланика, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 35/00, 57/03 – УС, 72/03 – др. закон, 75/03 – испр. др. закона, 18/04, 85/05 – др. закон, 101/05 – др. закон, 104/09 – др. закон.

⁴⁴ Народну скупштину Републике Србије тренутно чини 66,4 % посланика и 33,6 % посланица, <http://www.parlament.gov.rs>, 15. децембар 2013.

⁴⁵ *Zakon o ravnopravnosti spolova, Narodne novine R. Hrvatske*, br. 82/08.

тијела јединица локалне и подручне (регионалне) самоуправе, као и за избор чланова у Европски парламент.⁴⁶

Иако је у Републици Хрватској, на сличан начин као и у Босни и Херцеговини, успостављен оквир међународних стандарда за једнакост и равноправност полова, и формално омогућено провођење политике једнаких могућности у погледу јавног и политичког дјеловања припадника оба пола, и у политичком животу Републике Хрватске жене представљају мање заступљени пол.⁴⁷

У Црној Гори, Законом о избору посланика и одборника одређено је да с циљем остваривања принципа родне равноправности на изборној листи треба да буде најмање 30 % кандидата мање заступљеног пола.⁴⁸ Законом о равноправности полова Црне Горе политичким странкама је препуштено да својим актима, одређују начин и мјере за постизање родно балансиране заступљености жена и мушкараца у органима странке, на кандидационим листама за избор посланика и одборника, изабраним клубовима посланика и одборника, као и за избор на јавне функције на свим нивоима.⁴⁹

У односу на наведену легислативу, статистичка слика актуелног сазива Скупштине Црне Горе указује да су у политичком животу земаља у региону жене у односу на полну структуру најмање заступљене у Црној Гори,⁵⁰ што, вјероватно, представља одраз утицаја патријархалне културе, друштвених предрасуда и стереотипа о (не)прихваћености жена у политичкој сфери друштвеног живота.

Остваривање изборног права представља један од основних видова политичке активности бројних појединаца, независно од њиховог ангажовања у политичком и јавном животу, а често за већину њих и једини начин могућег утицаја на политичка дешавања у смислу потенцијалног друштвеног прогреса и других друштвених промјена. Иако би било друштвено одговорно да су сви појединци који имају

⁴⁶ Закон о равноправности spolova, чл. 15.

⁴⁷ У Хрватском сабору жене представљају мање заступљени пол. С тим у вези, од укупно 151 активног заступничког мандата, женама припада укупно 36 мандата, што износи 23,84 %, <http://www.sabor.hr>, 15. децембар 2013.

⁴⁸ Закон о избору одборника и посланика, *Службени лист Р. Црне Горе*, бр. 4/98, 17/98, 14/00, 9/01, 41/02, 46/02, 45/04, 48/06 и 56/06 и *Службени лист Црне Горе*, бр. 46/11 и 14/14.

⁴⁹ Закон о родној равноправности, *Службени лист Р. Црне Горе*, бр. 46/07, чл. 12.

⁵⁰ У Скупштини Црне Горе, од укупног броја посланика (81), припадници мушког пола чине 84 % скупштинског сазива док су припаднице женског пола присутне у знатно нижем постотку, свега 16 %, <http://www.skupstina.me>, 15. децембар 2013.

опште бирачко право⁵¹ заинтересовани да чином гласања покушају индивидуално утицати на друштвени развој, одређујући се за најпрогресивнији и најреалнији политички програм, статистички подаци и емпиријска истраживања показују да је излазност на изборе релативно мала, а понашање бирача апатично, односно да је изражена велика апстиненција гласачког тијела уопште.⁵² У односу на наведену констатацију „емпиријска истраживања показују да је од половине становништва које излази на изборе, апстиненција генерално изражена код жена и младих, али и особа старије доби, нижег образовања и друштвеног статуса те примања“.⁵³ Истраживање које је у Босни и Херцеговини проведено 2007. године, показало је да су социо-демографске карактеристике потенцијалних жена гласача у извијесној мјери различите од жена апстинената, при чему се утврђена разлика огледа у етичкој супериорности, прихватању национализма, толеранцији на друге идеје и односу према вођи, као и већем демократском потенцијалу жена апстинената у односу на жене које гласају.⁵⁴ Организација друштвеног живота у Босни и Херцеговини у контексту постојеће родне подјеле друштвених улога, а посебно оптерећеност „жене“ у приватној сфери (оптерећеност породичним и кућним обавезама, брига за чланове породице) нису наклањени партиципацији жена у политичком животу. Омогућавање усклађивања професионалног и породичног живота, као и стварање једнаких могућности за напредовање у каријери, представљало би позитиван мотив женама у Босни и Херцеговини у погледу политичког активизма.

Значајна улога у промовисању равноправне заступљености мушкараца и жена у политичком животу и провођење закона којима се регулише учешће жена у политичком и јавном одлучивању, с циљем обезбјеђења полне равнотеже, односно равноправне заступљености полова у структури власти, међународним одборима, организацијама и асоцијацијама, највећим дијелом припада извршној власти у Босни

⁵¹ Носиоци општег бирачког права морају да испуњавају одређене услове, који се углавном односе на држављанство, пунољетство и посједовање пословне способности. О овоме, шире вид. Р. Марковић, 221.

⁵² О овоме, шире вид. D. P. Green, A. S. Gerber, *Get Out the Vote – How to Increase Voter Turnout*, Brookings Institution Press, Washington D.C. 2008.

⁵³ Округли сто организован од стране Покрета за равноправност (СГВ – ПР) у БиХ у сарадњи с Фондацијом „Heinrich Boell“, на тему „Узроци апстиненције младих и жена при изласку на изборе у БиХ“, Сарајево 2010, <http://www.ljiljan.ba>, 15. децембар 2013.

⁵⁴ С. Пухало, Ј. Милиновић, А. Арсенијевић-Пухало, „Социо-психолошке карактеристике апстиненткиња и гласачица у Босни и Херцеговини“, *Психологија* 3/2009, 329–339.

и Херцеговини на свим нивоима (државном, ентитетском и локалном/кантоналном).

С циљем сузбијања диспаритета у заступљености мушкараца и жена у структурама различитих облика власти, од значаја би било организовање разних семинара у просвјетитељском духу, образовање и провођење обука које се односе на схватање значаја равноправности полова у партиципацији представника оба пола у власти, односно развијање свијести о значају уравнотеженог учешћа жена и мушкараца на свим нивоима одлучивања. Наведене едукације биле би значајне и за сузбијање изборне апстиненције, посебно жена, као равноправних чланова друштвене заједнице.

Посматрано правнотехнички, неопходно је обезбиједити провођење законских и административних мјера којима је нормирано учешће полова у политичком и јавном животу. Наведено, подразумева прокламацију и провођење прописа којима би се обезбиједило да поступци општинских и локалних избора и именовања на положаје на свим нивоима власти буду више родно „осјетљиви“. Такође, може се констатовати да је непровођење нормативних прописа којим се женама обезбјеђује стварна једнакост у могућности приступа и вршења високих извршних и судских функција, односно функција у дипломатским службама, резултирало великим родним дисбалансом у прерасподјели функција, не само законодавне, већ и извршне и судске власти.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Бирачко право представља једно од основних политичких права грађана и облик институционалне партиципације грађана у политичком животу заједнице.

У Босни и Херцеговини темељна начела за остваривање бирачког права уопштено су уређена уставним одредбама, а детаљније разрађена у изборним законима на државном и ентитетском нивоу и на нивоу Брчко Дистрикта Босне и Херцеговине. Међутим, иако су прокламација и остваривање равноправних могућности за учешће оба пола у друштвено-политичком и уопште јавном животу један од предуслова за уживање низа других основних људских права, неспорно је да у Босни и Херцеговини постоји очигледна дисхармонија између нормативног и стварног статуса, положаја и улоге жене у политичкој и јавној сфери, односно да жене, још увијек, у Босни и Херцеговини представљају изражену мањину у политичком и јавном животу.

Иако је закључним коментарима и препорукама CEDAW Комитета за Босну и Херцеговину из 2006. године била изражена забринутост због неусвајања амандмана на Изборни закон Босне и Херцеговине, до усклађивања поменутог закона са Законом о равноправности полова, који протежира равноправну заступљеност полова у процесима доношења одлука, дошло је тек 2013. године, доношењем Закона о измјенама и допунама Изборног закона Босне и Херцеговине.

Ефекти практичне примјене измијењених одредаба Изборног закона Босне и Херцеговине у дијелу који се односи на равноправну заступљеност полова, а које за разлику од ранијег рјешења приликом формирања кандидатских листа сада предвиђају равноправну заступљеност полова са најмање 40 % од укупног броја кандидата на листи, биће видљиви на општим изборима у Босни Херцеговини 2014. године. Иако важећи правни механизми не оспоравају женама право на већу политичку партиципацију у сфери политичког и јавног живота земље, суштина проблема свакако није само у формалном прописивању минимума од 40 % у погледу партиципације мање заступљеног пола на кандидатским листама и нормативно усклађивање са међународним стандардима у предметној области. Узроци минорне заступљености жена на мјестима одлучивања у Босни и Херцеговини постоје и у ванправним оквирима и латентним облицима ускраћивања права женама да равноправно с мушкарцима учествују у доношењу одлука.

Према актуелним статистичким подацима везаним за полну структуру представника у представничким органима законодавне власти у Босни и Херцеговини, њеним ентитетима и Брчко Дистрикту Босне и Херцеговине, видљиво је да су жене мање заступљени пол. Наведена чињеница захтијева неопходност промјене свијести и промјене ставова великог броја појединаца о друштвеним улогама мушкарца и жене како би се прокламована, нормативна равноправност полова коначно преобразила у њихову стварну равноправност. С циљем сузбијања диспаратитета у заступљености мушкараца и жена у структурама различитих облика власти, од значаја би било организовање разних едукативних семинара и провођење обука које се односе на схватање значаја равноправности полова у партиципацији представника оба пола у власти, односно развијање свијести о значају уравнотеженог учешћа жена и мушкараца на свим нивоима одлучивања.

Обезбјеђењем провођења правних прописа којима се уређује питање учешћа жена, као мање заступљеног пола у политичком животу, и, с тим у вези, омогућавањем њиховог партиципирања у уп-

рављању и одлучивању, биће омогућено реално сагледавање опште-друштвеног става о прихваћености жене у друштвено-политичком животу земље, независно од културолошких и других аспеката, који се често узимају у обзир као фактори са негативним предзнаком, који не иду у прилог партиципацији жена у области политике.

У процесу европских интеграција, који подразумева процес демократизације и остварења људских права и слобода у пуном капацитету, постоји потреба да се у Босни и Херцеговини отклоне архаична схватања о мјесту и улози жене у сфери политичког живота и да, с тим у вези, жене као видно мање заступљен пол добију равноправну улогу у јавном и друштвено-политичком животу земље. Иако знатан дио прикривених баријера у политичкој апстиненцији већине припадница женске популације представља највећим дијелом одраз друштвених стереотипа, патријархалне културе и уопштених ставова и предрасуда о прихваћености жена у политичкој и уопште јавној сфери друштвеног живота, постоји потреба прокламације и провођења прописа којима би се обезбиједило да поступци општих и локалних избора и именовања на положаје на свим нивоима власти буду више родно „осјетљиви“.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Green, Donald, Gerber Alan, *Get Out the Vote – How to Increase Voter Turnout*, Brookings Institution Press, Washington D.C. 2008;
2. Гендер центар – Центар за једнакост и равноправност полова, *Анализа учешћа жена у политичком и јавном животу у Републици Српској са аспекта примјене обавезујућих домаћих и међународних стандарда за равноправност полова*, Бања Лука 2010;
3. Дмичић, Миле, „Може ли држава Босна и Херцеговина функционисати ако је из власти искључена половина њених становника“, *Јавна трибина НВО/НГО „Удружене жене“ Бања Лука*, Бања Лука 2011;
4. Дмичић Миле, „Нека питања (не) функционисања изборног система Босне и Херцеговине“, *Правна ријеч* 2013;
5. Марковић, Ратко, *Уставно право и политичке институције*, Правни факултет Универзитета у Београду – Службени гласник, Београд 2009;
6. Марков, Слободанка, *Право гласа жена*, Цесид, Београд 2001;

7. Пухало, Срђан, Милиновић, Јелена, Арсенијевић-Пухало, Александра, „Социо-психолошке карактеристике апстинентница и гласачица у Босни и Херцегови“, *Психологија* 3/2009.

Правни прописи

1. Акциони план за имплементацију УНСЦР 1325 у Босни и Херцеговини, за период 2010–2013. године, *Службени гласник БиХ*, бр. 92/10;
2. Закон о забрани дискриминације, *Службени гласник БиХ*, бр. 59/09;
3. Закон о избору народних посланика, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 35/00, 57/03 – УС, 72/03 – др. закон, 75/03 – испр. др. закона, 18/04, 85/05 – др. закон, 101/05 – др. закон, 104/09 – др. закон;
4. Закон о избору одборника и посланика, *Службени лист Р. Црне Горе*, бр. 4/98, 17/98, 14/00, 9/01, 41/02, 46/02, 45/04, 48/06 и 56/06 и *Службени лист Црне Горе*, бр. 46/11 и 14/14;
5. Закон о равноправности полова – пречишћени текст, *Службени гласник БиХ*, бр. 32/10;
6. Закон о равноправности полова, *Narodne novine R. Hrvatske*, бр. 82/08;
7. Закон о престанку мандата, опозиву и замјени начелника општине у Федерацији Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 19/08;
8. Закон о равноправности полова, *Службени гласник Р. Србије*, бр. 104/09;
9. Закон о родној равноправности, *Службени лист Р. Црне Горе*, бр. 46/07;
10. Изборни закон Босне и Херцеговине, *Службени гласник БиХ*, бр. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10 и 18/13;
11. Изборни закон Брчко Дистрикта БиХ, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 17/08 и 43/08;
12. Изборни закон Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 34/02, 35/03, 24/04, 19/05, 24/12 и 109/12;
13. Статут Брчко Дистрикта БиХ – пречишћени текст, *Службени гласник БД БиХ*, бр. 2/10;
14. Устав Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 3/92, 6/92, 8/92, 15/92, 19/92, 21/92 – пречишћени текст, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05 и 117/05;
15. Устав Федерације Босне и Херцеговине, *Службене новине ФБиХ*, бр. 1/94 и 13/97.

Интернет извори

1. Изборни показатељи 2002–2012. година, Босна и Херцеговина Централна изборна комисија, Сарајево 2012, http://www.izbori.ba/.../Izborni_pokazatelji_2002-2012;
2. Народна скупштина Републике Србије, <http://www.parlament.gov.rs>;
3. Обренић, Драгана, *Право гласа жена*, <http://www.pescanik.net/wp-content/>;
4. Округли сто организован од стране Покрета за равноправност (СГВ – ПР) у БиХ у сарадњи с Фондацијом „Heinrich Boell“, на тему „Узроци апстиненције младих и жена при изласку на изборе у БиХ“, Сарајево 2010, <http://www.ljiljan.ba>;
5. Полна структура у Народној скупштини Републике Српске, <http://www.narodnaskupstinars.net/>;
6. Полна структура у Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине, <http://www.parlament.ba>;
7. Полна структура у Представничком дому Федерације Босне и Херцеговине, <http://www.cci.ba/.../Parlament+FBiH>;
8. Скупштина Црне Горе, <http://www.skupstina.me>;
9. Устав Босне и Херцеговине, <http://www.ccbh.ba/public>;
10. Устав Федеративне Народне Републике Југославије из 1946. године, http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr.../ustav_fnrj;
11. Hrvatski sabor, <http://www.sabor.hr>.

Aleksandra Vuković
Medical centre, Trebinje

PARTICIPATION OF WOMEN IN REPRESENTATIONAL ORGANS OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

Electoral right, as a constitutionally and legally guaranteed subjective political right of the citizen to choose their representatives in elections, or to be elected in representational bodies and other public positions, represents one of the most important forms of institutional participation of citizens in political life of the community.

Besides the fact that under constitutions and laws in Bosnia and Herzegovina gender equality is guaranteed in all areas of life and work, proclaimed equality and principles of non discrimination are often not confirmed in practice, where there is evident discrepancy between normative and real status, position and role of woman in political and public

sphere. Under Constitution, law and series of acts, primarily of international significance, women are, being de facto less present gender, formally and legally guaranteed equal rights to elect and be elected, without discrimination on any ground. Even though women are given the possibility to equally take part in all social spheres and representational organs at all levels of authority, as well as in other organs based on elections, nominations or delegation in state organs, or bodies and institutions, objective image of realization of mentioned rights is completely different.

The nonexistence of real gender equality in public and political life and evident discrepancy between normative and real accomplishment of electoral right demands change of mind and attitudes of large number of individuals about social role of men and women with the goal of finally turning proclaimed, normative gender equality into the real equality.

Key words: *Human rights; Electoral right; Gender equality; Positive legislation; Abstinence.*